

**IN MEMORIAM GUSTAAF BAETEMAN
(1928-2010)**

**KLASSE MENSWETENSCHAPPEN VAN DE KONINKLIJKE ACADEMIE
BRUSSEL, 16 OKTOBER 2010**

Te Gent geboren op 29 september 1928, overleed op Goede Vrijdag, 2 april 2010, onze eminente confrater Gustaaf Baeteman na een lange lijdensweg. Met hem verdween een reus uit het Belgisch juridisch landschap.

Men kan voor onze collega tal van epitheta bedenken. In dit In Memoriam zou ik zijn leven als jurist willen omschrijven als een leven in veelvoud. Deze kwalificatie kan ik best illustreren aan de hand van drie invalshoeken: het uitoefenen van omzeggens alle juridische beroepen, het voeden van alle bronnen van het recht en tenslotte het doorbreken van de juridische gelaagdheden.

Nadat hij in 1951 aan de Vrije Universiteit te Brussel – toen nog nauw verbonden met de U.L.B – het diploma van Doctor in de Rechten had behaald, werd hij als advocaat-stagiair ingeschreven aan de Hasseltse balie (1951), alwaar hij na het beëindigen van zijn stage in 1953 werd benoemd tot advocaat-pleitbezorger. In 1954 zou hij de Balie verlaten om achtereenvolgens benoemd te worden tot substituut van de Procureur des Konings te Brugge (1954) en nadien te Antwerpen (1956), vervolgens tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Brussel (1961), professor in de rechtswetenschap (1963), Staatsraad (1966) en tussendoor kabinetsmedewerker op Justitie bij Minister Albert Lilar(1954-1961).

Maar het doorlopen van deze onderscheidene juridische beroepen was voor onze confrater niet zozeer een persoonlijke genoegdoening, dan wel het middel bij uitstek om de bronnen van het recht mee te helpen voeden. Van oudsher kent men een driedeling van deze bronnen: de wetgeving, de rechtsleer en de rechtspraak.

Toen de Belgische wetgeving nog model kon staan voor een behoorlijk legistiek gebeuren – ik denk hierbij o.m. aan het Gerechtelijk Wetboek dat onder leiding van Charles Van Reepinghen en van onze confrater Ernest Krings kon tot stand komen in minder dan 10 jaar – heeft Gustaaf Baeteman een fundamentele bijdrage geleverd in de totstandkoming van een modern personen- en familierecht, alsook van een totaal nieuw concept van het huwelijks-goederen recht. Dit gold meer in het bijzonder de wetten van 30 april 1958 (gehuwde vrouw werd toen rechtsbekwaam) en 14 juli 1976, (huwelijksvermogenstelsels) waaraan medewerking kon worden verleend op verzoek van de opeenvolgende Justitieministers Albert Lilar, Pierre Vermeylen en Pierre Wigny.

Zijn betrokkenheid bij het wetgevend werk verklaart meteen waarom hij in 1980, na het betreurd overleden van Willy Delva, de opdracht kreeg om de leiding van de Tweektalige Wetboeken Story – Scientia, met name het Burgerlijk Wetboek, over te nemen, wat hij met de nodige acribie volvoerde tot korte tijd vóór zijn overlijden. In 1990 pleitte hij voor leesbare wetboeken (T.P.R., 1990).

Het was ook aan zijn brein dat de idee ontsproot om een cumulatief burgerlijk wetboek uit te geven, idee die hij met de voortreffelijke medewerking van Dirk Heirbaut en een schare aan deelredacteuren, gestalte kon geven ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van ons Tijdschrift. In 2004 kon dan tweehonderd jaar Code Civil worden herdacht en werden in een tweetalige editie alle wijzigingen sinds 1804 opgenomen. Dit werd een uniek werkinstrument, dat aan de abonnees van het T.P.R. kon worden aangeboden.

De rechtsgeleerde Baeteman was vooral als auteur een grootmeester in het personen en familierecht. In het hem aangeboden Liber Amicorum (1997) wordt een inventaris gepubliceerd van zijn boeken (18) en van zijn artikelen en bijdragen (82), inderdaad 100 !

Men kan stellen dat "*De hervorming van het huwelijksgoederenrecht in West-Europa*" een kanjer van twee delen van samen 1072 pagina's en zijn "*Overzicht van het Personen- en Gezinsrecht*" (4^e volledig herwerkte druk, 1993, 1106 pagina's) tot de Opera Magna van onze betreunde confrater behoren.

Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat hij in het Tijdschrift voor Privaatrecht een centrale rol heeft vervuld. Hij was er reeds sinds de eerste jaargang in 1964 met een doorwrocht artikel over het voorontwerp Vermeylen inzake huwelijksgoederenrecht, en toen Jacques Matthys – ook een vooraanstaand academielid – in 1986 overleed, werd hij lid van de redactieraad en nadien voorzitter van de rechtspersoon T.P.R.

Als directeur van dit Tijdschrift mocht ik derhalve een kwarteeuw met Baeteman samenwerken. Met zijn heengaan verloor ik een uitzonderlijke compañoero. Wij waren het meestal roerend eens over het te voeren redactionele beleid, maar bovenal was hij van een onschatbare waarde in de benadering van persoonlijke gevoeligheden. Een tijdschrift is mensenwerk, wat dus een hoge mate aan empathie vereist. Het voorzitterschap heeft hij dan ook met veel diplomatie, inzicht en efficiëntie uitgeoefend en desondanks met een hoge mate aan bescheidenheid.

Hoewel Baeteman zijn vader, die rijkswachter was, op vrij jonge leeftijd verloor, is de "*inprint*" ongetwijfeld gebleven. Discipline, respect en gezagsgetrouwheid waren geen toverwoorden, maar waarden die men moest koesteren.

Toen ik het voorrecht genoot, op voorstel overigens van collega Baeteman, de Francqui-leerstoel aan de Vrije Universiteit van Brussel te mogen bekleden, mocht ik tot mijn verrassing vaststellen dat wanneer ik het auditorium binnentrad alle studenten meteen rechtstonden. Een zeldzaam gebeuren in het universitair landschap.

Men kan zich dan ook best indenken hoe hij het Eerste Voorzitterschap van de Raad van State, waartoe hij in 1996 werd verkozen, heeft weten in te vullen.

Dit brengt mij dan meteen tot de derde bron van het recht, de rechtspraak. Gedurende 32 jaar als Staatsraad kunnen zetelen, betekent natuurlijk heel wat als bijdrage tot de administratieve rechtspraak : een derde van een eeuw is toch niet niks. In het administratief recht speelt het fundamentele begrip "Rechtsstaat" (rule of law) een kapitale rol, vooral omdat er in dit land naast de fiscale en sociale fraude ook een al te grote mate aan

overheidsfraude bestaat, de overheid die de eigen wetten en reglementen niet nakomt. En daar ziet de Raad van State hoofdzakelijk op toe.

Vooraf inzake taalwetgeving wordt de Raad gevraagd om overtredingen hiervan te sanctioneren. Dit was voornamelijk de taak van de bekende vierde kamer, waarvan wijlen onze confrater, mijn geëerde leermeester André Mast, de Voorzitter was en later werd dit Gustaaf Baeteman.

Hoewel niet direct juridische belangrijk, doch wel politiek, was de uitspraak van zijn vierde Kamer in de Raad van State over de zaak Happart (30 september 1986). Deze uitspraak, waarbij de benoeming van Happart als burgemeester vernietigd werd wegens diens gebrek aan kennis van de Nederlandse taal, veroorzaakte weliswaar veel deining, maar zou uiteindelijk de pacificatie in het Voeren-dossier bengen. Maar Baeteman was zeer boos omdat men het telkens had over "*la chambre flamande du Conseil d'Etat*" : er bestaat geen Vlaamse kamer, placht hij te zeggen, er bestaat alleen een Raad van State.

En tenslotte doorbrak Baeteman de traditionele scheidingslijnen in het recht. "*In onze tijd*" waren er vier grote wel afgescheiden gebieden van het recht : publiek-privaat en nationaal-internationaal.

Wat dit laatste betreft heeft onze confrater Walter Van Gerven nog vorige maand zijn thesis over de meergelaagdheid van de rechtsorde in de moderne staten toegelicht. De briljante civilist die Baeteman was heeft zich door zijn lange loopbaan bij de Raad van State ook moeten toeleggen op een grondige studie van het publiek recht. In zijn persoon werd a.h.w. de verdeling privaat-publiek recht beëindigd. Voorwaar een voor België vrij unieke symbiose.

Naast het meergelaagde recht kan men hier dus spreken van een onverdeeld recht, het recht is één, zowel verticaal als horizontaal.

Op 17 november 1963 werd door onze klasse het reeds vermelde tweedelige werk "*De hervorming van het huwelijksgoederenrecht in West-Europa*" bekroond en werd Gustaaf Baeteman laureaat van deze Academie. Meteen kondigde dit op termijn zijn lidmaatschap van de Koninklijke Academie aan. Op voorstel van onze confraters Jan Ronse en Freddy Dumon werd hij tot lid verkozen in 1986. Hij werd bestuurder van de Klasse der Menswetenschappen in 1999 en deed "*verduidelijkende*" - om een Koninklijke epitheton te gebruiken - mededelingen over de afstammings- en adoptiewetgeving (*Academiae Analecta*, 1988) en over "*De recente hervormingen m.b.t. de werking en de bevoegdheden van de Raad van State*" (*Academiae Analecta*, 1994).

Bij het heengaan van zijn voorganger in de Raad van State, onze confrater André Mast, sprak hij het In memoriam uit.

Onze confrater was een trouw lid van onze Klasse en was bijzonder dienstbaar telkens men op hem beroep deed. Actief lid van de Commissie voor het Nationaal Biografisch Woordenboek en van het Frans van Cauwelaertfonds. Graag verstreekte hij adviezen i.v.m. het statuut van onze Academie.

Toen de uitgave van het Nationaal Biografisch Woordenboek einde vorige eeuw in het gedrang kwam gezien er sinds 1996 geen deel van het repertorium was verschenen, werd in 2001 een beperkt redactiecomité opgericht, waarvan Baeteman deel zou uitmaken. Hij werd er een trouw en actief lid, die vooral de dossiers van de juristen opvolgde.

Bijzonder tekenend was het feit dat hij mij vertelde dat hij het lemma Albert Lilar in het Biografisch Woordenboek had geschreven omdat er enige kritiek op diens beleid was uitgeoefend. Een treffende loyaliteit die hem in deze sierde. Hij wou daarmee ook reageren op de Biographie Nationale die voorbij was gegaan aan het belang dat Lilar hechtte aan de evolutie van het huwelijksrecht in België.

Hij was geen nieuwlichter maar had een kritische open geest. Op hem is ongetwijfeld van toepassing de prachtige tekst over wat een gentleman is, zoals die omschreven werd door kardinaal Newman-onlangs zalig verklaard-, in zijn "Idea of a University" :

Zijn voornaamste bezigheid bestaat er alleen maar in de hinderpalen weg te nemen die het vrije onbelemmerde handelen van zijn omgeving beletten, en hij zal eerder met deze samenwerken dan zelf het initiatief nemen ... Zijn ogen zijn gericht op het hele gezelschap ; hij is teder voor de schuchteren, vriendelijk voor de gereserveerden en barmhartig voor de dwazen. Hij weet tot wie hij spreekt en hij hoedt zich voor ongepaste allusies of irriterende onderwerpen ; zelden is hij het middelpunt van de conversatie en nooit is hij vervelend. Hij minimaliseert de diensten die hij bewijst en schijnt eerder te ontvangen wanneer hij schenkt.

Hij is nooit min of gemeen in zijn discussies, buit nooit unfair een voordeel uit, verwacht nooit persoonlijke aanvallen of scherpe gezegden met argumenten of insinueert nooit iets kwaads dat hij ook niet durft noemen.

Hij is geduldig, verdraagzaam en tot berusting geneigd op filosofische gronden ; hij aanvaardt het lijden als onontkoombaar, verlies van dierbaren als onherstelbaar, eigen dood als sterfelijk lot ..."

Al wie met Baeteman mocht samenwerken, zal dit portret van de gentleman zeker bevestigen.

Et in Arcadia ego sum ...

Maar hij hield ook van de geneugten des levens. Wanneer wij telefonisch moesten vastleggen in welk restaurant wij het jaarlijks diner met de leden van de redactie- en adviesraad van het T.P.R. zouden laten plaatsvinden, dan was hij gelukkig de beste adressen te kunnen meedelen. Adriaan Pitlo (Amsterdam), ooit een van onze buitenlandse leden, schreef : "*Juristen zijn misschien niet de meest opgewekte disgenoten, maar zij schragen de samenleving*". Onze confrater schraagde niet alleen de samenleving, hij was ook een opgewekte disgenoot.

Hij was bij uitstek een raadgever, een innemend confrater en voor velen onder ons een geliefde compagnon. Hij had ons nog heel wat kunnen schenken, zoals een

indringende biografie van Raoul Hayoit de Termicourt, waarmee hij reeds geruime tijd bezig was. Het heeft helaas niet mogen zijn.

Wij buigen dankbaar en eerbiedig bij het heengaan van een hoog gewaardeerde "académicien".

Marcel Storme

Gent, 12 oktober 2010

M:\all\ms\in memoriam gustaaft baeteman-12okt2010/cv-pb-ng